

RIIGIKOGU

IV koosseis.

II istungjärk. 13. koosolek. 19. novembril 1929.

Sisu:

1. Päevakorra täiendamine.
2. Tervitused.
3. Teatamine komisjoni antud seaduseelnõust.
4. Komisjonide täiendavad valimised.
5. Riigikontrolöri esitis riigikontrollnõukogu liikme August Jürisson'i ametisse kinnitamiseks.
6. Riigikontrolöri esitis riigikontrollnõukogu liikme Aksel Mei ametisse kinnitamiseks.
7. Laste, alaealiste ja naiste töö kohta tööstuseettevõtetes käiva seaduse § 20 muutmise seadus — redaktsioon.
8. Riigi 1930./31 a. eelarve arvel eelkrediidi avamise seadus — redaktsioon.
9. Lennuvarustuse muretsemise ja krediidi määramise seaduse muutmise ja täiendamise seadus — redaktsioon.
10. Seitsmenda rahvusvahelise töökonverentsi poolt vastu võetud öötöö kohta pagari-tööstuses käiva konventsiooni eelnõu kinnitamise seadus — redaktsioon.
11. Riigi 1929./30. a. lisaeelarve nr. 1 arvel eelkrediitide määramise seadus nr. 2 — II lugemisel.
12. Riigi 1930./31. a. eelarve arvel eelkrediidi avamise seadus — II lugemisel.
13. Eesti-Portugali kaubandusliku kokkuleppe kinnitamise seadus — III lugemisel.
14. Tollipõhitariifide muutmise seadus — III lugemisel.
15. Tartu ülikooli üliõpilaste õppelaenu seadus — I lugemisel.

Koosoleku avab teine abiesimees **R. Penno** kell 17.25 min.

Sekretäri kohal sekretär **A. Schulbach.**

1. Päevakorra täiendamine.

Päevakorda täiendatakse: A. Tõllassepa (rhv) ettepanekul 1. punktiga — komisjonide täiendavad valimised; sekretäri esimese abi A. Tõllassepa ettepanekul: 2. punktiga — Riigikontrolöri esitis riigikontrollnõukogu liikme August Jürisson'i ametisse kinnitamiseks; 3. punktiga — Riigikontrolöri esitis riigikontrollnõukogu liikme Aksel Mei ametisse kinnitamiseks.

2. Tervitused.

Juhataja: Mul on au Riigikogule teatada: Läti vabariigi 11. aastapäeva puhul saatis Riigikogu Esimees K. Einbund Läti Saeima Esimehele dr. Pauls Kalnins'ile telegrammi Läti keeles, mis eestikeelses tõlkes järgmine:

„Iseseisvuse mälestusepäeval palun Teie Ekstsellentsi võtta vastu Eesti Riigikogult ja minult kõige südamlikum ja otsekohe sem õnnesoov meie sõbraliku naaberrahva ja liitlase Lätimaa heaks käekäiguks ja eduks.“

Riigikogu Esimees sai Läti Saeima Esimehelt sellele telegrammile vastuse:

„Läti Saeima ja oma nimel palun vastu võtta kõige südamlikum tänu Teie lahkete õnnesoovide eest Läti vabariigi aastapäeva puhul. Tuletagu meie liitriikide iseseisvusepühad meile alati meelde, et tuleviku parim kindlustus on meie kõige lähem poliitiline, majanduslik ja kultuurne ühistöö.“ (K i i d u a v a l d u s e d.)

Tõlgitsen kiiduavaldusi Riigikogu liikmete poolehoiuna Riigikogu Esimehe õnnesoovile.

3. Teatamine komisjoni antud seaduseelnõust.

Sekretär: Riigikogu juhatus andis riigi eelarve seaduse täiendamise seaduse rahasjanduse komisjoni, juriidilise külje suhtes üldkomisjoni.

4. Komisjonide täiendavad valimised.

Valitakse:

riigi majapidamise aruande komisjoni J. Sihver'i asemele J. Vestholm (rhv).

5. Riigikontrolöri esitis riigi kontrollnõukogu liikme August Jürisson'i ametisse kinnitamiseks.

Juhataja: Avaldan esitise.

„Riigikogu otsustab:

kinnitada riigikontrollnõukogu liikmeks August Jürisson'i.“

(Hääletatakse.) Esitis on vastu võetud.

6. Riigikontrolöri esitis riigikontrollnõukogu liikme Aksel Mei ametisse kinnitamiseks.

Juhataja: Avaldan esitise.

„Riigikogu otsustab:

kinnitada riigikontrollnõukogu liikmeks
Aksel Mei.“

(Hääletatakse.) Esitis on vastu võetud.

7. Laste, alaealiste ja naiste töö kohta tööstuseettevõtetes käiva seaduse § 20 muutmise seadus — redaktsioon.

Redaktsiooni komisjoni aruandja O. Gustavson.

Seaduse lõpuredaktsioon võetakse vastu.

8. Riigi 1930/31 a. eelarve arvel eelkrediidi avamise seadus — redaktsioon.

Redaktsiooni komisjoni aruandja O. Gustavson.

Seaduse lõpuredaktsioon võetakse vastu.

9. Lennuvarustuse muretsemise ja krediidi määramise seaduse muutmise ja täiendamise seadus — redaktsioon.

Redaktsiooni komisjoni aruandja O. Gustavson.

Seaduse lõpuredaktsioon võetakse vastu.

10. Seitsmenda rahvusvahelise töökonventsiooni poolt vastu võetud öötöö kohta pagaritööstuses käiva konventsiooni eelnõu kinnitamise seadus — redaktsioon.

Redaktsiooni komisjoni aruandja O. Gustavson.

Seaduse lõpuredaktsioon võetakse vastu.

11. Riigi 1929./30. a. lisaelarve nr. 1 arvel eelkrediitide määramise seadus nr. 2 — II lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja A. Andersonkopp.

Seaduseelnõu võetakse vastu II lugemisel.

12. Riigi 1930./31. a. eelarve arvel eelkrediidi avamise seadus — II lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja K. Tonkmann (pealkirja puhul):

Teen ettepaneku,

seaduseelnõu pealkiri vastu võtta järgmiselt: „Riigi 1930./31. a. eelarve arvel eelkrediidi avamise seadus nr. 2.“

Seaduseelnõu võetakse vastu II lugemisel aruandja parandusega pealkirjas.

13. Eesti-Portugali kaubandusliku kokkuleppe kinnitamise seadus — III lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja A. Andersonkopp.

Seaduseelnõu võetakse vastu paragrahvide viisi ja terve sisu korraga.

14. Tollipõhitariifide muutmise seadus — III lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja J. Lossalu.

Võetakse vastu seaduseelnõu pealkiri ja tekst eraldi ja terve sisu korraga.

15. Tartu ülikooli üliõpilaste õppelaenu seadus — I lugemisel.

Haridusekomisjoni aruandja A. Kornell.

J. Tõnisson (rhv): Austatud Riigikogu liikmed! Rahvaerakonna rühm peab ühinema nendega, kes arvavad, et üliõpilaste õppelaenu seaduseelnõu esitatud kujul on praegustes oludes vastuvõtmatu. Meie ei saa seda eelnõu sarnasel kujul edaspidi aluseks võtta. Sest kui meie seda teeksime, siis peaks õieti tulema jälle see praksis tarvitusele, et Riigikogu seadusi välja töötab.

See ei tähenda aga, et meie seda eelnõu tagasi lükates peaksime üldse eitama üliõpilaste toetuselaenude küsimuse lahendamise tarvidust. (A. Oinas, stp: Härra Tõnisson, valitsus esitab parandusi seaduseelnõule.) Vaadake, kui meie hakkame parandama asja, mida algusest peale ekslikkudelt lähtekohadelt arendatud, siis on meil raske ülepea õiget suuna leida.

Siin tuleb kõigepealt silmas pidada, et meie üliõpilaste laenufondi asutamiseks sellel kujul vististi küll soodustaksime niisuguste elementide voolu ülikooli, kes sinna hästi ei kuulu. Inimesed, kes kehvad, saavad seda laenu, aga kõik kehvad ei saa sellepärast veel olla kvalifitseeritud ülikooli minemiseks. Kogu selle laenufondi konstruktsioon on niisugune, et 5 aasta jooksul seda välja andes saadakse laenu anda isegi esimesel õppeaastal. Peamomendiks selle laenu andmise küsimuse otsustamisel kujuneb kahtlemata kehvuse küsimus. Sel teel edasi minnes viiksime meie aga terve asja vale alusele.

Teiselt poolt ei oleks õige, kui meie üliõpilaste laenu eitaksime üldse, seepärast et meie selle laenu andmatajätmisega loodame ülikooli kaitsta niisuguste olluste juurdevoolu eest, kes ei ole kvalifitseeritud ülikoolis õppimiseks. Seda ei ole loota. Ei ole

isegi loota, et meie sellega saaksime üliõpilaste arvu vähendada ja sellega ära hoida vahest poolharitlaste produktsiooni või vähendada õpetatud proletariaadi tekkimist. Sest ka sarnase laenu saaksid elemendid, kes kipuvad ülikooli, ikkagi võimaluse ühel või teisel teel ülikooli pääsemiseks, ilma et neil oleksid selleks tarvilikud eeldused. Seepärast on tähtis kui meie enesele selgeks teeme perspektiivi, et selle laenu tagasilükkamisega ei saada sarnast sihti kätte.

Kui meie selle laenufondi-seaduse vastu sellel kujul oleme, siis just sellel kaalutlusel, et üliõpilaste laenufond iseenesest küll tarvilik, kuid seda tuleb nõnda korraldada, et see annaks võimaluse ja soodustuse ülikoolihariduse omandamiseks just niisugustele ollustele, kes selleks eriti kvalifitseeritud oma andekuse ja kalduvuste poolest.

Meil on võimalik üliõpilaste laenu nõnda korraldada, et selle läbi sarnased kvalifitseeritud ollused soodustust leiaksid.

Et aga seda kätte saada, peab laenufond ja selle kasutamise korraldus kahtlemata ümber kujundatama ja teisele alusele seatama. Kui tahame, et ülikooli pääseksid just andekamad ja rohkem teaduslike või õpetlase kalduvustega noored inimesed, siis peaks laenu korraldus ja selle väljaandmise tee niisugune olema, et laenu juhiks just niisuguste andekate olluste kätte, mitte aga ei võetaks lähtekohaks seda, et laenusoovija peab kehvi olema. Kehvi inimesi on meil palju, ilma et nad kuidagi õigustatud oleksid ülikooli pääsema.

Ülikooli õppejõud näitavad oma kogemuste põhjal, et andetute, kvalifitseerimata olluste rohke juurdevool takistab kõigepealt õppe-tegevust: ei saa seminaritöö ja praktikumide korraldust nõnda välja arendada, et need, kes võiksid end teadusliku töö ettevalmistamisele rakendada, saaksid tööd teha takistamata. Just kvalifitseerimatute, andetute rohkus takistab säärast töökorda. Üksikud seminarid on üle koormatud just niisuguste olluste poolest, kes ei saa teaduslikku tööd teha.

Selle tagajärjeks on, et õppevõimalused andekatele noortele on asjata raskendatud. Need, kes võiksid ja tahaksid tööd teha, ei saa küllaldaselt tööd teha.

Siin on juba katsutud lahendust leida sel teel, et ülikooli pääsemine raskemaks tehakse. Kahtlemata tuleb see küsimus ühel või teisel teel lahendada. Ei ole ju loomulik, et meie 84-st keskkoolist iga aasta paartuhat inimest välja tuleb, kes õigustatud oleksid ülikooli minema. Seda arvu ei suuda ülikool vastu võtta.

Meie keskkooli korraldus ühtluskooli alusel on nii arendatud, et noored inimesed, poiss- ja tütarlapsed, lähevad aasta-aastast edasi mingi raskuseta. Meie oleme eksamid kõrvaldanud, et noorte närve mitte pingutada. Nüüd lähevad lapsed, kes koolis käivad, aasta-aastast edasi, ilma et seal mingit andekuse või teadmiste katsumist oleks.

Ühtlasi on meie kooli korraldus niisuguseks arenenud, et kooli õppejõud ise huvitatud on võimalikult suurest lastearvust. Paralleel- ehk kõrvalklasse peetakse ülal, kui neis tarvilik arv õpilasi õpib.

Kui õpetajad ei taha oma leiba kaotada, siis ei saa nad peale suruda, et koolis õpilasi klassist klassi kergesti edasi ei viidaks, vaid et need välja langeksid, kellel erilist andekust ei ole. See oleks suur nõudlikkus, kui kooliõpetajad ise oma huvide vastaselt hakkaksid välja tõrjuma neid õpilasi, kes edasi ei saa. Peale selle on meie koolikorraldus võinud areneda keskkooli arvel, ilma et seal ikka oleks edukat töötamist. Sagedasti ei ole õppeabinõusid, ei ole õppejõude, iseäranis maakoolides. Nii ei saa noored ette valmistuda sel määral, et nad saaksid ülikooli minna ja ette valmistatud olla teaduslikuks tööks.

Siin peame mõtlema, et mingi sõel tuleb luua, kust läbi peavad minema need, kes ülikooli tahavad minna.

Meie naabruses, Soomes, maksab kord, et eksamid on juba keskkoolis. Peale selle ei saa keskkooli lõpetajad ülikooli kunagi muidu, kui peavad teatavates ainetes eksamid tegema. Läbistikku langeb ka keskkooli lõpetanuid ülikooli minnes 25% välja. Meil aga saab igauks takistamata ülikooli astuda.

Kui loodame, et suurt juurdevoolu takistame sellega, et jätame toetuselaenu andmata üliõpilastele, siis ei taba meie sihti. (P a h e m a l t p o o l t : Täiesti õige!) Meil tuleb ikkagi andetuid üliõpilasi juurde. Meie raskendame seega nende õppimist, kes andekad, kellel aga õppimise jätkamiseks küllalt jõukust ei ole.

Meie võime rõõmustada selle üle, et meil on võimalik võrdlemisi rohkesti õppetipendiume anda. Läbistikku saab 250 noort inimest stipendiumi, mille keskmine summa 120 krooni aastas. See on võrdlemisi suur toetus. Kuid ikkagi oleks raske lahendada kõiki nõudeid ainuüksi stipendiumi teel. Stipendiumi väljaandmise juures ei nõuta ainult edukust õppetöös, vaid nõutakse ühtlasi kehvast. Lugu on aga nii, et meil palju noori inimesi, kes ülikoolis õpivad, ei saa vaesuse- või kehvusetunnistust selletõttu tuua, et nende vanematel on talud või majad. Kuid

nende sissetulek on sealjuures niivõrt väike, et nad ei saa lisatuludeta rahulikult asuda õppetööle. Nad on sunnitud kuskilt hankima lisisissetulekuid. Seepärast teenib meil väga palju üliõpilasi, ilma et nad saaksid öelda, et nad on täiesti kehvad tõsisemas mõttes.

Meil ei ole siamaani sellekohta tõsist ankeeti, aga ühe suurema üliõpilasorganisatsiooni keskel on sellekohane ankeet läbi viidud. Selles organisatsioonis on 330 üliõpilast. (P a h e m a l t p o o l t: Kas ei saaks selle organisatsiooni nime nimetada?) Nendest oli 177 niisuguseid, kellel oli oma teenistus. See ei tähenda, et kõigil just äärmine puudus oleks olnud ja nemad teenistusest edasi ei oleks saanud õppida, vaid osa neist oli tuleviku-teenistuse jaoks oma erialale vastava teenistusekoha otsinud. Rõhuval enamusel oli siiski koht edasiõppimiseks tarvilik. 153 oli niisuguseid, kellel ei olnud teenistust. Neist 153-st vajas aga teenistust veel 59. Peale selle oli selle 153-me hulgas veel niisuguseid, kes kaitsevæes teenisid. 80 üksi oli neid, kellel üldse ei olnud teenistust vaja. Nad olid kas majanduslikult kindlustatud, või tahtsid ülikooli lõpule viia, ilma et teenistusse oleksid astunud. 102 teenistusesolijal vastas nende teenistus nende erialale. 15-ne juures vastas see teenistus ainult osaliselt nende erialale, ja 60-ne juures 177-st ei vastanud teenistus ülikoolis õpitavale erialale. Teenistust vajavast 59 üliõpilasest oli õigusteaduskonnas 13, majandusteaduskonnas —5, põllumajandusteaduskonnas —7, filosoofia-teaduskonnas —5, usuteaduskonnas —3, arstiteaduskonnas —3, matemaatika-loodusteaduskonnas —1. Neist vajas tööd praktiseerimiseks 13, oma õppimise lõpetamiseks aga 37. Ainult alaliseks sissetuleku saamiseks oli tarvis 9-al teenistust. Ma ei hakka ligemalt kõnelema, kui suur nende teenistuse sissetulek oli, aga võin tähendada, et kõigest 30—50 kroonini ulatas ühe osa sissetulek, nimelt 15-el, 60-el oli 60—80 krooni, siis 90—100 krooni oli 30-nel ja üle 100 krooni — 72-hel.

Kui teie nüüd vaatate, siis teie näete, et siin kõigist fakultetidest on inimesi, kes teenivad või teenistust vajavad. Nende hulgas on kahtlemata just niisuguseid inimesi, kes õppimises edukad ja kellel andekust, kes ei ole päris vaesed ja kehvad, aga ometi lisatuluta edasi ei saa.

Kui ütleme, et meie võime stipendiume suurendada või stipendiumide arvu rohendada, siis ei aitaks see paljudele. Teiselt poolt ei aitaks ka see, kui ütleme, et võetagu pankadest laenu. On välja arvatud, et praeguste suurte pangaprotsentide juures õppe-

laenu võttes lähevad inimesed pankrotti. Kui üliõpilane võtaks tuhat krooni võlgu, siis oleks tal viie aasta pärast kakstuhat krooni kaelas. Nii on praegustes oludes sarnase laenu saamine võimatu. Et ligemas tulevikus laenuprotsendid langeksid, pole ka oodata. Samuti pole oodata, et noored inimesed stuudiumi jaoks saaksid laenu soodsatel tingimustel, mis rasked ei ole protsentide maksmise ja võla kustutamise poolest.

Kui jäetakse edukad inimesed, kellel pole lisisissetulekuid, saatuse hooleks, siis takistatakse andekate edasisaamist ja võimaldatakse neile andetuile, kes omal kulul saavad ülikoolis töötada, edasisaamist.

Üks tegelik professor ütleb puhtsüdamlikult: kui vaadelda, kui andevaesed suurelt osalt üliõpilased on, siis peab kahetsema neid, kellel edaspidi tuleb nende andetute juhatusel elus tööd teha. Paljud lähevad pedagoogilisele alale — kooliõpetajateks. Kujutage ette, mis peavad ütleva meie lapsed ja lastelapsed, kui nad andevaeste õpetajate juhatusel peavad tuupima, kes aga just selle läbi said edasi õppida, et neil teatud jõukus oli. (K. P ä t s, põl: Jõukad pedagoogideks ei lähe!)... Mitte jõukad, vaid nii jõukad, et suudavad end läbi kiskuda.

Seepärast oleks selle õige selektsiooni huvides, et meie katsuksime võimalusi anda just neile, kellel andekust, kalduvust teaduslikule ja õpetlikule tööle, kes aga vajavad ainelist lisisissetulekut õppimise lõpuleviimiseks. Nendele katsuksime võimaldada laenu saamist soodsatel tingimustel. Muidugi, ma ütlen, sellel kujul ei täida see oma ülesannet. (A. O i n a s, stp: Mis viga?)... Kas pean uuesti otsast peale seletama?

Kuigi meie laenuga nüüd seda kätte saaksime, mida meie tahame, siis peab ometi kõigepealt laenu valitsemise ja edasiandmise korraldus muutuma. Siin peavad otsustava osa kätte saama ülikoolimehed. Nüüd on küll kavatsatud, et seal kolm ülikooli esindajat ja kolm üliõpilaskonna esindajat töötavad, kuna Hariduseministeeriumi esindaja on kaalukeeleks. Selge on ka seesuguse korralduse juures, et see umbes meie kirjanduse ja ajakirjanduse sihtkapitali valemiks välja kujuneb, mille vastu on abi otsitud kultuurkapitali põhikirja muutmisest j.n.e. Sootu valed motiivid hakkavad seal mõjuma ja otsustama.

Teiseks peaks põhjalik muudatus läbi viidama laenufondi korraldamises sellepoolest, et laenu ei tohi anda ainuüksi kehvuse momendi alusel, vaid just andekuse ja töö edukuse alusel. Nõnda ei oleks võimalik

seda määrust maksma panna, nagu siin ette nähtud, et laenu võib viie aasta jooksul anda, see tähendab, ka juba esimesel aastal. Enne peavad noored inimesed oma tööga näitama, et nad oskavad tööd teha ja et neil andekust on.

Järelikult peab korraldus läbi viidama, et esimestel semestritel ei saa laenu, kui inimesed ei ole veel midagi teinud ega töötahet näidanud.

See on tarvilik ka veel teisel kaalutlusel. Üliõpilaste ankeedi juures on selgitatud, et kui inimesel tuleb maksta laenukustutust ja protsenti pärast ülikooli lõpetamist enam kui 40—45 krooni kuus, siis ta enam välja ei saa. Meie üldised teenistuseolud on niisugused, et kui sul rohkem maksta on, siis jääd kimpu. (M. J u h k a m, tões: Miks ta ei saa?) Ei ole jõudu maksta. Riik tuleb ja teeb oksjoni, nõutakse vastuvaidlemata korras kõik sisse. Seepärast on tarvis selle eest hoolitseda, et kogu võlakoomatus ei läheks liiga suureks. Peab selle eest hoolitsema, et on teada kõik võlakoomatused, kui inimene tahab laenu saada. Et see võlakoomatus liiga suureks ei kasvaks, ei tohiks esimestel ülikooliaastatel palju laenu välja anda, kui seda üldse antakse. Laenuvõimalusi peab reserveeritama stuudiumi lõpupoole. Järelikult tuleb teatud kava välja töötada, mille järgi tohiks laenu aasta-aastalt kerkida.

Kui neil eeldustel katsutakse laenu anda, siis peab veel silmas peetama, et ei saaks seda fondisummat väga suureks ajada. Kui meil siin on öeldud, et peale esialgse 50.000 krooni 6 aasta jooksul igal aastal antakse 50.000 krooni, see on kokku 350.000 krooni, siis peab ütleva, et see meie kitsastes oludes juba hakkab vastolusid tekitama. Inimestel on tunne, et nii suurt summat ei saa meie kinni panna. Muidugi ei saa siin kõrvutada majanduslikku laenu, samuti ei saa siin kõnelda, kuidas tuleks pörsas ära müüa, et sissetulekut saada. Stuudiumi ei tule hinnata ainult sellelt seisukohalt, kuipalju see sisse toob. Meie ei saa küsimust käsitada ainuüksi sellelt seisukohalt, kui kasulik on stuudium, siis ei saa meie kui suveräänne rahvas kultuurirahvaks tõusta, muidu on varsti nii, et teadus on ühele jumaluseks, aulikuks, kõrgeks, teisele lüpsvaks lehmaks, kes teda varustab võiga. See ei ole meie rahvale vastuvõetav.

Teiselt poolt ei pea liialdama sellepolest, et võimaldame ülikoolidiplomi saamist just neile, kes seda kasutaksid aineliseks otstarbeks, sealjuures aga koormaksime teisi kodanikke ülemäära. Seepärast ei tohi üliõpilaste laenufondi väga suureks tõsta. Ei saa öelda, kas 350.000 krooni väga palju ületab selle normi,

mis loomulik oleks. Kui tahetakse just see summa sisse võtta, siis tekitaks see laialistes hulkades arvamist, et siin liialdatakse. Teatud mõõdukus peab maad võtma.

Kui kõik kaalutlused kokku võtame, siis ei ole võimalik öelda, et siin pooliku südamega kõneldakse. Überpöörduvalt, tarvis on teha selleks samme, et meie andekad noored, kes kvalifitseeritud ülikoolis töötamiseks, kellel aga puuduvad ainelised abinõud oma töö edasiviimiseks, saaksid teatavat toetust ja kergendust odavaprotsendilise laenu teel ka riigi summadest. Kuid see peab nii sündima, et laenu otstarve ei jää kahe silma vahele, et laenu andmisega ei soodustata seda öökullitõugu... (N a e r pahemal pool.) Need on vana Schiller'i sõnad! — kes tungivad sinna, kust peavad otsima valgust need, kellel on tõesti nägemisvõime.

On tarvis et meie tõesti oma toetuse juhiksime sinna, kus seda tarvis meie rahvusliku kultuuri huvides ja meie rahva tööjõu tõstmiseks, ilma et meie silmapilgu meeoludele anduksime.

J. V i l m s (tõer): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Käesolev õppelaenu seadus ei ole niivõrt ainult laenuandmise korraldamise küsimus, vaid ühtlasi suur kultuuriprobleem, sest siin tõusevad küsimused üles kogu meie ülikooli ja kõrgema hariduse ulatuses. Nagu mul juhuse oli tähendada haridusekomisjoni aruandjale, ei pea meie seda õppelaenu seadust praegusel kujul vastuvõetavaks ühel ja teisel põhjusel, kuid ma pean siiski osalt kaitsma seda seadust ja näitama väljapääseteid, kuidas selle seaduse peab ümber töötama.

Kaks põhjendust on ette toodud selle seaduse põhjendamiseks: 1) et meie peame toetama vaesemaid üliõpilasi, andes neile laenu, kes ise ei suuda pangast raha laenata või teisel teel seda muretseda; 2) peame püüdma andeka ja väärtusliku elemendi juurdekasvu selle laenu abil toetada.

Silmas pidades esimest võimalust, on vastuvaidlemata selge ja kindel, et meie haridust tõstma peame ja seda igal võimalusel tegema peaksime.

Ja riik teeb seda: ta annab keskkoolidele, olgu need riiklikud või teised keskkoolid, teatavad võimalused vabastada õppemaksudest ja aidata kaasa vaesemaile, andekamaile õpilastele õppida. Niisamuti teame, et riik annab ülikoolile 14 miljonit, vabastab üliõpilasi õppemaksudest, annab stipendiume ja õppursõdurite eest rahalist õppemaksust vabastamist.

Peale selle on siht haridust teha isegi nii kättesaadavaks, et see keskkoolis juba kätte-

saadav ja tasuta oleks. Välismaa, eriti Prantsusmaa on selles suhtes sammu edasi jõudnud ja vastu võtnud seaduse, mis keskkooli ühe osa täiesti maksutuks teeb. Eriti pahempoolsed ühes radikaal-sotsialistlike elementidega on seda seadust palavalt toetanud.

Siin on küsimus mitte tasuta õppimise võimaldamises, vaid siin on tegemist laenuküsimeusega. Siin on sellele küsimusele vastuväiteid toodud. See on õieti riigikassa koormamise küsimus ja ühtlasi laenutasumise võimalus. On tähendatud haritlaste üliproduktioonile. Seda küsimust on juba varemalt puudutatud, ja mina ei pea tarvilikuks sellejuures enam pikemalt peatuda. Kui võtame teatavad haritlaste kutsealad, see küsimus oli 5 aastat tagasi ajakirjanduses ja seltskonnas kõne all, kus tuli ka minul selles sõna võtta, ja siis selgus, et rida meie vanemaid tegelasi, muu seas ka praegustest ülikooli juhtivatest jõududest, samuti ka riigitegelasi, ei tunnustanud haritlaste üliproduktiooni, vaid öeldi, et on hea ja otsustarbekohane, kui näiteks taluperemees võib olla kas filoloog või matemaatika-osakonna lõpetanud, ja tema talu töö hakkab selle tagajärjel, et ta silmaring laienenud, paremini edenema. Kas see arvamine nüüd muutunud, ei tea öelda.

Kuid see näitab, et meil haritlaste üliproduktiooni kohta ühtlased vaated ei valitse. Arvatakse, et see ei ole pahe, mille üle silmad tarvis kinni pigistada. Aga see üliproduktioon on kindlasti olemas, siin ei saa kaht arvamist olla, ja sellepärast tuleb tahes või tahtmata näidata neile tagajärgedele, mis sellel alal valitsevad. Kui võtame arstid, mina tunnen seda ala hästi, siis pean tunnistama, et siin on üliproduktioon suur ja see on niivõrt laialdaseks läinud, et meie näeme rea moraali-vastaseid, mitte just otsekohe, kuid siiski moraalset tasapinda langetavat tegevust; iseäranis haigekassa praksises ja riigiametnikkude arstimises on palju võimalusi igale haigele vastu tulla. Inimene, arst, peab saama ennast toita, kuna ta seni võlgades elanud.

On alasisid, kus ei ole sarnast üliproduktiooni, näiteks tehnilised alad, metsateadlased, kaubanduseteadlased, agronoomid j.n.e., kus võib vabalt anda võimalusi haritlaste juurdekasvuks.

See oleks üks märkus. Teiseks tahaksin tähendada, et meile on tulnud viimasel ajal suur võistlus meessoole naisharitlaste näol. 1923. aasta rahvalugemise ajal oli ühiskondlikus tegevuses aktiivselt tegutsemas üle $\frac{1}{5}$ naisi. See arv on kahtlemata viimase kuue aasta jooksul tõusnud, sest viimasel ajal võistlevad naiskandidaadid ametikohtadele valimisel, ja nende eest astuvad naisorganisatsioonid välja,

viies paljudel kordadel omad kandidaadid läbi. Sellelõttu on kindlasti meeste olukord halvenenud, kuna nad endiselt ülikooli tungivad, püüdes omandada kõrgemat haridust.

Edasi, mis puutub veel ühesse märkusse üliproduktiooni ja haritlaste küsimuses, siis tähendan eelkõnelejate kõnede puhul seaduseelnõu arutamise korral, et meil on valitsemas teatud ekslik vaade meie haritlaskonnas ülikoolidiplomi kohta. Peetakse ainult seda inimeseks, kellel diplom taskus. Et diplom inimese teeb, seda kahjuks, lugupeetud Riigikogu liikmed, ei tunnusta praegu ainult seltskond suuremal määral, vaid isegi meie ametkonnad. Meil on püüd valida juhtivatele kohtadele just kõrgema haridusega isikuid, seejuures ei ole aga välja kujundatud moodus, kuidas vahet teha andekate ja andetute inimeste vahel. Põhimõte on kord vastu võetud, et vajatakse kõrgema haridusega isikuid, ja selle järgi ka valitakse. Meie teame aga, et rida kuulsaid isikuid niihästi meil, kui välismaal ei ole ülikooli lõpetanud. Meie teame, et Lloyd George'i kohta räägitakse, et kui ta kuskil käib, siis on tal sekretär kaasas, kes aitab kaasa, kui ta ise ei tea lihtsatki asja. Ka Ameerikas, kus väga palju haritlasi, pannakse diplomiga inimesed algul mustale tööle, kus nad peavad näitama, kuipalju nad teha suudavad, ja siis alles tehakse neile tee lahti. Õnneks on meil praegu niipalju diplomiga haritlasi töötä, et diplomi väärtus langema hakkab, ja meie tuleme selle meetodi juurde, mis seisab inimese andekuse otsustamises.

Kokku võttes peab otsusele tulema, et riik, kui ta teab, et inimesed ülikooli lõpetada ja laenu korralikult tasuda ei suuda, ei tohi kergel käel lükata inimesi õnnetusse, andes neile laenu. Riik peaks laenu andma ainult siis, kui olemas kindlad võimalused laenu tagasisaamiseks. Need võimalused oleksid teatavad praktilised alad, teatavad praktilised fakulteedid ülikoolis.

Nii et see on puudus, mida parandama peab, ja seepärast käesolevat seadust kui säärast pooldada ei saa, olgu see küll väike seadus.

Täienduseks olgu tähendatud sellele märjukirjale, mis rühmadele kõigi üliõpilaste eduskonna poolt saadetud, kus öeldakse, et laenu saamised üliõpilastele rasked ja et neil laenu on üle 55 miljoni, et üks pangategelane ütles: kui meie anname üliõpilastele laenu, siis kujuneb olukord nii, et varsti on kõik Tartu pangad tühjad. Ja kui inimesed ei suuda seda laenu tasuda, siis on ülekohus riigi poolt neid sinna juhtida, vaid siin peab tagasi hoidma.

Teine küsimus, mis käesoleva seaduseelnõu juures tähtsaks põhjenduseks, on andekuse küsimus. Ja minu arvates kõik need väited,

rahalise või ainelise seisukorra suhtes on väikesed, mis püsima jäävad siis, kui põhjendame andekamate üliõpilaste kasvamist ja nende väljanõppimist rahvast. Seepärast lubage mul selle küsimuse juures peatuda veidi lähemalt, millepärast ma öieti sõna võtsin.

Kui vaatame põhimõttelikult siis näeme, et riik sel alal teeb vastupidist tööd. Meie teame, et riik peab ülal alaväärtuslike isikute asutusi. Meie teame ka, et neid tahetakse likvideerida. Uurijad tõendavad, et on rida lastekodusid, kus on alaväärtuslikke lapsi, võrreldes nende lastega, kes kodu kasvanud. Nii et riigi stipendiume ühe idioodi üleskasvatamiseks läheb 3000 marka kuus või 36.000 marka aastas. See on õige suur summa. Nagu härra Riigivanem käesoleva Riigikogu istungjärgu alguses tähendas, on Vabariigi Valitsuse üheks suuremaks ülesandeks välja arendada andekaid tegelasi ja ametnikke. Seepärast peaks eriti sellest seisukohast katsuma tähelepanu pöörata andekate tegelaste kasvatamisele, kes tahavad ametnikuks saada ja kes võivad selleks olla. Siin peaks ütlema, et praegusel momendil pole riigivalitsus erilist tahet selleks näidanud, vaid ametnikkude valik kohtadele sünnib erakondlike põhimõtete alusel. Seda võib igale parteile ette heita. Minu arvates tuleks selles suhtes hakata piiri pidama ning teaduslike meetodeid ning viise leida, kuidas seda ära hoida, et riiklikele vastutusrikastele kohtadele ei satuks isikud, kes altkäemaksu võtavad ja riigivastaseid toiminguid teevad. Kui sellele nähtusele vastu ei astuta, siis kasvatame pinda rahulolematusele ja demokraatliku korra vastasele meeleolule. Seepärast peame küsima: Kas käesolev seadus kindlustab seda, et tema alusel andekate inimeste kasvatamine läbiviidav või mitte? Me loeme käesoleva seaduse § 4-das: „Õppelaenu fondist võivad laenu saada Tartu ülikooli immatrikuleeritud üliõpilased, kes kuuluvad Eesti kodakondsusse ja kelle edasijõudmine õppetöös on tunnustatud rahuldavaks vastava teaduskonna poolt; esimeses järjekorras antakse laenu kehvematel andekail üliõpilastel, kes on ülikoolis edukalt õppinud vähemalt 2 semestrit“. Millega, lugupeetud Riigikogu liikmed, määrame, kuivõrt rahuldav ja andekas on üks või teine üliõpilane? Me teame, et andekus on mitmesugune: selle all mõistetakse muusikaannet, matemaatika annet j.n.e. Teame ka, et kehalik jõud on anne, mis pärivuse teel kaasa antud. Peale selle on olemas kompleks-andekuse üksusi, mida nimetame näiteks püsivuseks, mäluks, leidlikkuseks, seltskondlikkuseks, mida kõike peab kandma hea kehalik tervis. Seepärast on siis üksikud riigid asunud meetodite otsimisele ja nende tegelikule

läbiviimisele, kuidas andekust rahva hulgast üles leida. Teame, et Saksamaal on nõndanimetatud „Aufbauschule“, kus algkoolide õpilasi välja valitakse ühiseks õpetamiseks. Ja nende koolide juhatajad teatavad, et need koolid töötavad väga hästi, nendega ollakse rahul. Tähendab, see tee on üldiselt õige. Meie teame, et Saksamaa tahab ka oma algkoolidest tulevat massi psühhotehniliselt läbi vaadata, et algusest peale juhtida noori inimesi ala poole, kuhu nad oma annete järgi minema peaksid. Pariisis töötab orienteerimise instituut, kes katsub seda küsimust edendada. Meie teame, et Põhja-Ameerika sõja ajal oma sõjaväe psühhotehniliste katsetega ümber korraldas, ja ameeriklased arvavad, et ainult selle tagajärjel suutsid nad oma sõjaväe võitluskõlblikuks korraldada.

Meil on ka sel alal algus tehtud. Meil on kutsevaliku nõuandekohad Tartus ja Tallinnas, ja meie politseikool on tarvilikuks leidnud psühhotehnilisi katseid läbi viia õpilaste juures, enne kui nad vastu võetakse. Ja viimasel ajal on posti-telefoni-telegraafi peavalitsus ainult siis ametnikke hakanud vastu võtma, kui nad on kutsevaliku nõuandekohast läbi käinud.

Meie näeme, et on võtted, kuidas kindlaks teha ühe inimese võimeid, kuidas eraldada teda teistest. Siin on aga tegemist ainult üksikute annetega ja arenevate inimeste annetega, arenevate laste annetega. Laste annete küsimus on aga üldiselt teada. Meie teame, et hulk suuri mehi on halvad õpilased olnud. Meie teame, et Edison'i kohta on arvatud, et ta kaugele ei jõua. Ta on teinud niisuguseid tempe koolis, mis teda halvasti teiste hulgast välja paista lasid. Ta on võtnud näiteks kanamunad, neile peale istunud, et vaadata, kas tulevad välja kanapojad. Samuti on ta sisse jootnud kellelegi sõbrale keemilisi aineid, et pärast, kui gaas tuleb, näha, kas lõhkeb, mille eest meil võiks sattuda Harku. Meie teame aga, mis Edison praegu on.

Peab ütlema, et koolisüsteem on teatud ühekülgne süsteem, kuna tegelikult elus seda omadust, mis koolis, tarvis ei lähe, sest tegelikult elu nõuab hoopis teisi omadusi, ta nõuab püsivust, energiat, tahtevõimu, seltskondlikkust j.n.e.

Seepärast kui me tahame üliõpilaste juures mingisuguse edukuse aluseks võtta, siis tulevad välja töötada ja üles seada normid, kuidas tahame seda edukust määrata.

Praegu on maksimas sarnane kord, et üliõpilaste palved vaatavad läbi üliõpilaste esindajast koosnev komisjon ühes vastava dekaaniga, kusjuures dekaanil on mõjuandev sõna, kui üliõpilaste esindajate arvamised dekaani arva-

mistele vastu lähevad. Seejuures on tingimuseks vaesus ja teatav edukus. Mis puutub aga edukuse küsimusse, siis nõutakse rahuldavat eksamite andmist, isegi mitte maksimumiga või kõige paremaga. Nii et on valitsemas ühekülgne eksamite süsteem edukuse määramise küsimuses, sest ei ole teada, kuipalju on näinud vaeva üliõpilane õppimise juures, kas õppis ta nädala või kuu.

Kõnealolevas seaduseelnõus on ette nähtud, et üliõpilaste esindajast ja ülikooli jõududest koosnev komisjon otsustab edukuse üle, kuid kuidaviisi seda tehakse, seda ei ole seaduses näha. Ülikool ei ole veel arendanud seda küsimust, kuidaviisi edukust määrata.

Asutav Kogu 1920. aastal võttis vastu seaduse, mille järgi määratakse Jaan Poska nimeline stipendium, mis antakse välja riiklikkudest abirahadest juura, õiguseteaduse fakulteedi juures neile, kes silmapaistvalt andekust väljendanud. See stipendium on võrdlemisi suur, vastab riigiteenija 12. astmele, on ümmarguselt 14 tuhat senti ja seda võib anda kolmandale kursusele. Stipendium on seni välja andmata, mis põhjusel, ma ei tea, vaatamata sellele, et seaduse lõpul öeldud, et seadusel edasilükkamatuse iseloom. Ma arvan, et Hariduseminister sellest vastavad järeldused teeb ja järele uurib, mispärast see stipendium välja andmata, kuna see andekuse edendamiseks määratud.

Kokku võttes näeme, et ka andekuse seisukohalt ei saa käesolevat seadust pooldada, vaid see vajab veel õige tugevat ja põhjalikku läbitöötamist ja läbimõtlemist õieti nende viiside ja korra väljatöötamise mõttes, kuidas andekaid üliõpilasi leida ja toetada. Kui aga selle seaduse järgi anda toetust kõigile üliõpilastele selle korra — ainult eksamite — järgi, nagu praegu, siis võime saata inimesi, kes ei ole andekad, suurtesse raskustesse, mille üle pärast headmeelt ei tunta, nagu seda ka üliõpilaste märgukirjas rühmadele öeldakse, kus tähendatakse, et säärane petlik laenude optimism hiljem osutunud petlikuks ja lõõnud valusaid haavu.

H. Martinson (st): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Oleks ehk aeg lõpetada läbirääkimised selle küsimuse puhul, sest nagu kõik märgid näitavad, on karta, et sellest seadusest niikaua elulooma ei saa, kui koalitsiooni rühmad kokku leppinud. Aga et siin on mitmelt poolt õpetlikke ettelugemisi peetud ja põhiküsimuse kõrval niisuguseid tähtsaid asju, nagu „seakultuur“ ja „öökulli-tüüp“ arutatud, siis ei oleks palju kurja, kui mina ka endale õiguse võtaksin paari märkusega selle küsimuse juures peatada.

Ma ei ole ülikoolis käinud ega mõtle sinna

enam minna, sest olen selleks liiga vana, aga kui ma teaksin, et ma veel 15 või 20 aastat elaksin, siis paneksin kõik rattad käima, et sinna pääseda ja vanadusepäevil kergemat elu saada, sest kaua sa vanas põlves jõuad tööd teha! Olen lihtne käsitöeline ja kuulasin suure huviga rkl. härra Pätsi kiidulaulu käsitöeliste kohta, nende headest tulevikuväljavaadetest ja ülikooliharidusega isikute viletsatest elamisvõimalustest. Ei või ju keegi salata, et härra Pätsi ütelistes mõnigi tõetera leidus, iseäranis selles osas, milles ta sellest ajavaimust rääkis, et mõnes ringkonnas inimest alles siis hakatakse hindama, kui tal ülikoolidiplom taskus. Sääraseid inimesi leidub aga kõige suuremal arvul just neis ringkondades, kus härra Päts ise liigub, ja ei tule hoiatusehääled oma laste ülikooli saamise vastu härdusest ega inimesarmastusest, vaid õigem öelda, kartusest, et söödamaa kitsaks jääb. Või jälle sellest samast meelsusest, mis vanematel mõisnikkudel ja kirikhärradel oli, kes talupoegade laste koolitamist ei soovitanud, öeldes: „Mis neist koolitada, see võõrutab nad tööst ja neist ei tule muud kui hobusevargad“. Kui vale ja ekslik see mõisa- ja kirikhärrade ettekuulutus oli, seda on aeg ise näidanud, sest kõik selleaegsed lapsed, keda taheti koolitada ja koolitati, on nüüd täiskasvanud inimesed, ja minu teada ei ole keegi neist hobusevargaks hakanud. Kuigi mõni neist ennast rikastada püüdnud viisil, mis hästi valgust ei kannata, siis on see enamasti ikka sündinud suureviisiliselt ja nii, et „juriidiliselt midagi tetta ei ole.“ Olgugi, et ma ülikoolis ei ole käinud, nagu lugupeetud härra Päts, ja meie elukogemuste üle võiks vaielda, aga vanusega, mida ta rõhutas, lõõn ma tema ikkagi üle ja ei ole ma elust ka üsna kinnisilmil läbi käinud, sellepärast julgen ma küll öelda, et mitte ükski nüüd ei tungi inimesed ülikooli, lootuses ennast pärast kergemini ära elatada, vaid ka endisel „heal ajal“ polnud „janu teaduse järele“ see pea tõukejõud, mis inimesi sundis ülikooli minema, vaid tahtmine selle läbi kergemale elule pääseda. (K. P ä t s, põl: Endisel ajal oli nõudmine teaduse järele suurem kui praegu.) Kahtlen selles. Mul on väga hästi meeles, kui üks meie praeguse aja tähtsam tegelane, kellega mul juhus oli kuskil kokku puutuda, mulle ütles: „Hakkan talupoegade asju ajama ja sellega ajan raha kühvliga kokku.“ See oli ka „ajavaim“, ja ei tohiks minu arust sugugi hukkamõistetav olla hariliku argipäevase inimese silmas, välja arvatud muidugi need, kes ristiskätel avalikult sunnitud sellest mammonast rääkima, „midakoi ja roosterikub“.

Härra Päts soovitas kõige jõuga sarnase ajavaimu vastu võitlema hakata, mis ainult ülikoolidiplomiga inimest täieks inimeseks peab, ja

arvas kõige parema võitlemise abinõu selle olema, kui oma lapsi lasta käsitöolisteks õppida. Härra Päts ütles, et üks Saksa professor olevat temale seda soovitanud. (K. P ä t s, põl: Teie eksite, kuulge, härra Martinson, Teie eksite.) Mul on ka teateid niisuguste Saksa professorite kohta ja teateid nende laste käsitöolisteks õppimise kohta. Mul oli juhus ühes suuremas vabrikus olla Venemaal, ja sinna tulid mitmed Saksa professorite pojad õppima, kuid mitte liht käsitöolisteks sõna tõsisel mõttes, vaid just vabriku direktorikohtade vastu end ette valmistama. Meil ei ole aga sääraseid kohti. Kui ma mõõdund koosolekul härra Pätsilt vahelhüüdes küsisin, miks ta oma poega ei lasknud käsitööliseks õppida, miks ta ise seda head abinõu oma laste juures ei tarvitanud, siis arvas ta heaks öelda, et see mõistus talle liiga hilja pähe tulnud ja ta kahetseda, et ta seda pole teinud. (K. P ä t s, põl: Teie tundsite mind varem, oleksite võinud mind õpetada.) Ma ei olnud siis ka mitte nii tark, (N a e r.) sest ei olnud veel niipalju ülikooliharidusega inimestega kokku puutunud, kui praegu.

Lubage öelda, see kõlab niisama pastorlikult, kui teistele keelatakse mammonat korjata, aga ise sealjuures igalpool seda kokku kraapida püütakse. Ühesõnaga: tehke minu sõnade järgi, mitte aga minu tegude järgi. Teie, kehvad, laske oma pojad käsitöolisteks õppida, et minu ülikooliharidusega poegadele direktorikohti saada oleks. Mina isiklikult ei pea ammugi inimese väärtuse mõõdupuuks ülikoolidiplomit. Olen kokku puutunud ülikooliharidusega inimestega ja pean tunnustama, et nende seas olen näinud inimesi, kellel õige piiratud mõistus olnud, kes sealjuures ise aga õige kõrgilt teistele vaadanud. Vanemast ajast mäletan üht juhtu ja ütelist lugupeetud dr. Hermann'i suust, kes Grenzstein'i kohta temaga vaidluses olles tarvitas järgmist ütelist: Oleks Grenzstein ka doktor, siis teaks ta, mis loogika on. Dr. Hermann pidas alles doktori aukraadi selleks mõõdupuuks, kust loogikateadmine algab.

Hilisemal ajal käsitöölisena tööd tehes oli minul mõnegi ülikooliharidusega inimesega kokkupuutumist ja ka vaidlusi. Mäletan üht iseloomustavat. Meil oli vaidluse all küsimus, mis on kõige suuremaks tõukejõuks kultuurilisele edenemisele? Akadeemilise haridusega inimesed püüdsid ilusate sõnadega uskuma panna, et aade on see suurem vedru, mis kõik liikuma paneb. Teised ütlesid, et see olla usk. Nii üks tõi üht, teine teistsuguseid andmeid ja põhjendusi ette. Et mina juba selajal usmatute kirjas olin, siis julgesin neile väidetele vastu vaielda ja avaldasin arvamist, et kõige

suuremaks tagasihutajaks olla omakasu, või ühesõnaga kasu. Igakord ei pruugi see kasu just käpaga katsutav olla, sest on ka aukasu, auahnus, kas eluajal või pärast surma, sest ka kõige kangematel usklikkudel olevat veel kõige suurem kasuahnitsemine eesmärgiks, sest nad tahavad oma usu kõige suuremaid protsente kandma panna sel moel, et lühikese maa-pealse elu eest igavest elu saada. (N a e r.) Kas pole see täiesti kasuahnitsemine? Kas pole nende usk täiesti kasule rajatud? Seda juttu ei jõudnud üks haritlastest enam välja kannatada, kargas püsti ja ütles: „Kas sina, kurat, tahad targem olla kui mina“. Selle proosalise ütelse peale ei osanud mina muud midagi vastata, kui ütlesin, et tarkuseküsimus peab küll lahtiseks jääma. Ma pean sellest haritlastest, ta oli jurist, väga lugu ja ütlesin: Teie võite küll parem asjatundja omal erialal advokaadina olla kui mina, aga minu eriala on saapategemine, ja igatahes teen ma palju paremad saapad, kui Teie. See oli „ajavaim“. Sarnane ajavaim on kadumise teel ja kaob seda ennem, mida rohkem ülikooliharidusega inimesed oma endise „raha kühveldamise“ pjedestaalilt alla harilikkude inimeste hulka peavad astuma ja nendega läbi käima.

Härra Hariduse- ja sotsiaalministri kui ka härra Pätsi arvates tormavat noored lahtisilmil õnnetusse, kui nad ülikooli lähevad. Et seda ära hoida ja nende edaspidises õnnetuses mitte süüdi olla, sellepärast ei olevat ka vaja nende õppimise kergendamiseks õppelaenu fondi asutamist toetada. Peaks sundima sääraseid rumalaid teistele aladele üle minema, käsitöolisteks õppima või meieriks hakkama, nende tulevik olevat palju enam kindlustatud. Vaatame, kuipalju neil headel soovidel alust on.

Igal inimesel peab olema tung parema elu järele, ja et ülikool seda annab, ülikoolidiplom veel inimesi eesõigustatud seisukorda paneb, selleks on meil oma seaduseandluses juba küllalt näiteid. „Avalikkude õppeasutuste ja õigustega erakoolide õppejõudude tasude seaduses“, mis Riigi Teatajas nr. 22, 16. märtsil 1928 välja kuulutati, on selgesti öeldud, et õppejõud, kellel ülikoolidiplom taskus, kõrgema tasu saavad, kui õppejõud samadel kohtadel, kellel säärast diplomit ei ole. Selle järgi ei makseta palka võimete või teenete järgi, vaid diplom on mõõduandev.

Meie teenistusevaesel ajajärgul püüab igaüks kõrgemat tasu saada, ja kui diplom seda võimaldab, siis on enam kui loomulik, kui seda püütakse kätte saada. Seda ei tee ükski noored, nõndaöelda „verisulgis“ inimesed, vaid väga paljud juba üsna aastates inimesed ise, meie olusid arvestades, kaunis hääl kohtadel olles. Et inimese võimetega ei arvestata,

vaid diplomile nii suur tähtsus antakse, see on inimesi isegi kuritegevusele — seaduse-tähe järgi muidugi — viinud.

Ei ole ju väga ammu, kui ühe meie rahva-erakonnast pärit oleva tegelase kohta ajalehtis teated läbi vilksatasid, mis lubasid oletada, et ta ülikoolidiplom kahtlane olevat ja seepärast tulevat temalt see palgaosa, mis ta diplomi eest aastate jooksul saanud, tagasi nõuda. Ta võimiste või teadmiste kohta ei olnud kuulda arvustavaid häáli, ainult diplom üksi ei olevat üsna eht olnud.

Niisama oli lugu ka advokaat Metsakonna diplomiga, kes muidu küll ülikooli lõpetanud, ja kes mõnestki teisest advokaadist seepärast rumalam ei tarvitsenud olla, et ta keskkooli lõpetamise diplom pesueht ei olnud. Niisuguseid näiteid võiks palju tuua, aga ma arvan, et neist aitab.

Ma ei saa aru, mispärast sealt ringkonnast need, kes üliõpilaste õppelaenu seaduse vastu, järjekindlad olles veel kaugemale ei lähe ja ka neid asutisi, kes kehvemale kihile ülikooli astumiseks hoogu annavad, ei sule. Ma mõtlen sellega õhtukeskkooli. Lihtkäsitööliseks võib ka selletagi saada.

Haritlaste üliproduktiooni üle nutetakse, aga kus on meil see käsitööharu, kus veel suurem üliproduktioon ei ole.

Vabrikutööstuse arenemisega kaob meil, niisama nagu see mõnel teisel maal juba sündinud, käsitöö ajajooksul ikka enam ja enam, ja töölised peavad sõna tõsiselt mõttes muutuma üheks masinaosaks, kellel kuigi palju aega ei lähe oma töö mõistmise õppimiseks. Tasu selle töö eest on neil ka nii väike, et see kedagi ei meelita.

Härra Päts tõi küll näitena ette, et meil tublidest meieritest suur puudus olla ja see ala ära õppida olevat palju kasulik, kui ülikooli lõpetamine. Lubatagu mulle ka selle meie riigi päästeankru juures kahelda. Mul on juhte teada, kus ühe meierikoha pakkumisele ajalehes tuli 38 pakkumist, neist 28 säärase poolt, kellel Õisu meieridiplom olemas, ja kellest oli ilmunud 24 kohale. Teine juht oli kuskil Ambla ümbruses, kus samuti väikesele meierikohale tuli 48 pakkumist. (K. P ä t s, põl: Kas neil enne kohta ei olnud?) Ega inimene ei tule otsima kohta, kui tal see on. Minu teada vabritseeritakse meil ka meiereid enam kui vaja, ja nende palgad pole sugugi nii hiilgavad, et see ala kuigi suurt külgetõmbjõudu avaldaks. Tean meiereid, kes saavad 5.000 senti kuus, tean ka meiereid, kes saavad 12.000 senti kuus, see on selle järele, missugune koht kellelgi on, ja võibolla mängib ka hariduskraad oma osa. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n: Ei

ole ikka niisamuti.) Hariduse- ja sotsiaalminister ning härra Päts olid arvamisel, et hea meier lüüa enese läbi, aga hea arst või ka hea jurist lööb enese veel paremini läbi, ja see meelitab. Noh, oletamegi, et hea meier paremini läbi saab, siis võiks siin härra Päts, kes kahetses, et ta oma poja lasknud ülikoolis õppida, kes selle lõpetamise järele 5 aasta jooksul pennigi ei olevat teeninud, nüüd oma kahetsuse tõsidust näidata ja ta veelgi lasta meieriks õppida. Vanus ei võiks teha takistust, sest õpivad ju, nagu ma ennemalt nimetasin, suurema palga lootuses üsna aastates inimesed ülikoolis, miks ei või siis samas lootuses ülikoolilõpetanud inimene, kes midagi ei teeni, õppida meieriks, kellest teada on, et need teenivad hästi. See on ikkagi kasulik, kui ilmaaegne kodu seismine. (K. P ä t s, põl: Ta ei seisa kodu ilmaaegu, ta teeb tööd.) Mis töö see siis on, kasutatud tööd ei maksa lasta teha. Seal on just see meeoluline ajavaim tulinaks, mis kehalist tööd põlgab ... (K. P ä t s, põl: Kui temaga kehalise tööga võistelda tahate, siis võite julgesti võistluse vastu võtta!) ... ja direktorikohta ootab. Kõigil ei ole aga see võimalik.

Et mõni arst oma erialast loobunud ja masseerijaks hakanud, ega sellest midagi kurja ei ole, arstiteadust õppinud tunneb ta anatoomiat palju paremini ja võib siis ka kindlasti palju paremate tagajärgedega masseerida, kui lihtne, praktiliselt harjunud käsitöeline.

On ju meil päris harilikuks nähtuseks, et oma erialale, mida õpitud, mitte alati peatuma ei jääda. Kooliõpetajateks, pangaametnikkudeks, ajakirjanikkudeks, isegi ärimeesteks on hakanud niipaljud ülikooli lõpetanud juristid, teoloogid ja muud, olgugi et see ala otsekohe ülikoolidiplomit ei nõua.

Niisama õigustatud oli ka minu vahelhüüe, et „see kurja ei tee, kui meil vallasekretäreideks juristid on“. Härra Pätsi arvates olla see ilmaaegne aja ja raha raiskamine, sest vallasekretäriks võivat praktiliselt harjutades kergemini ja lühema ajaga saada kui Rooma õigust õppides. Sellele ei taha mina ega vist ka keegi teine vastu vaielda, mina ei oelnud ka, et see peab nii olema, vaid et see kurja ei tee, kui see nii on. Vallasekretär on inimene, kes omas ümbruskonnas väga tihti sunnitud juriidilist nõu andma. Ja kui ta Rooma õigust tunneb, siis seda parem.

Minu arusaamise järgi on vallasekretäriks palju rohkem vaja ülikooliharidust, kui näiteks kirikuõpetajal. Kirikuõpetaja igapäevaseks tegelikuks tööks on ju peaaesjalikult kõnelemine ja usukuulutamine, ja sellega võiks päris keskkoolihariduseta inimene, kellel vähegi kõneosavust, tihti palju paremini toime saada.

(T h. T a l l m e i s t r i, töer vahelhüüe.) Ma nõuaksin kingsepalt ka rohkem. Minu arvates on sellest küll, kui kirikuõpetaja natuke lugeda ja kirjutada oskab, sellest aitab praktiliseks kirikuajaloo ja piiblisalmide tuupimiseks küll. Raha- ja ajakulu jääks ära. Niisama võiks härra Pätsi ütelust juriidilise haridusega vallasekretäride ja inseneridiplomiga autojuhtide kohta edasi arendades iga ala kohta öelda.

Mis tarvis meie advokaatidele, arstidele ja inseneridele ning kõigile teistele püütakse keskkoolis matemaatikat, maadeteadust, ajalugu j.n.e. õpetada; aitaks küll, kui nad algkooli lõpetades kohe ülikoolis oma eriala praktilisele õppimisele asuksid, saaks vähema ajaga valmis ja tuleks ka riigile palju odavam.

Kui odavuse peale üle minna või haritlaste üliproduktiooni tahetakse takistada, siis ei aita ka seegi üliõpilaste õppelaenu seaduse tagasilükkamine, siis oleks küll kõige reaalsem abinõu — ülikool üsna sulgeda. Need, kelle vanemate jõukus seda lubab, võivad väga hästi välismaal õppida. Meie väikesel riigil jääks ülikooli ülalpidamise kulu järele, ja haritlaste üliproduktiooni kohta poleks ka enam kaebust. Pesunaiste pojad välismaale õppima ei jõuaks minna, ja väheste jõukate lastel oleks söödamaad küllalt. Arvan aga, et niikaugele ei juleta minna. Olles ilma ühegi haridusliku diplomita ei saa ikkagi selle reaalselt kasu eitada, niikaua, kui riigi seaduseandlus ise diplomit enam tunnustab, kui ilma selle paberita haridust, ja seepärast pole midagi hukkamõistetavat selles meeolus, kui seda kätte saada püütakse. Selle kättesaamise võimaldamiseks ei palu üliõpilaskond ka mingisugust armuandi, vaid ainult laenu. Kartus, et mõni neist pärast õigel ajal seda ei jõua tagasi maksta, ei tohiks selle seaduse tagasilükkamiseks põhjust anda, sest jälgides neid laenupikendamise palvetele vastutulekuid valitsuse poolt, mis põllumeestele tihti tehakse, tekib tahtmata arvamine, et siin ainult ettekäänetega tegemist ja sihilikult püütakse kehvea kihi lastele ülikoolihariduse saamine võimatuks teha. Ka härrade Tõnisson'i ja Vilms'i sõnadele toetades ei tohiks täielikult selle seaduse vastu olla, sest nende üteluste järgi nõudvat see seadus ainult ümber tegemist, nii vähemast sain mina rkl. härra Vilms'i mõtetest ja kõnest aru. Siis oleks kõige loomulikum, kui meie seda seadust täna otsekohe tagasi ei lükka, vaid selle tagasi anname haridusekomisjonile, kes selle uuesti läbi vaataks ja tarvilikud parandused teeks.

Ma julgen selle ettepaneku siin teha, et Tartu ülikooli üliõpilaste õppelaenu seadus anda uuesti läbivaatamiseks haridusekomisjonile.

M. M i h k e l s o n (stp, fakt. märk.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Loen oma kohuseks öiendada oma üksikute Riigikogu liikmete poolt võõriti tõlgitsetud sõnu Riigikogu koosolekul 6. novembril s.a., Tartu ülikooli üliõpilaste õppelaenu seaduse arutamisel I lugemisel. Nimelt püüti ühekülgselt tõlgitada minu sõnu, nagu ainuüksi ülikoolist tuleksid väärtuslikud ja kasulikud kodanikud, mida ma aga ei väitnud, kuna minu kõne mõte oli, et hulk andekaid kehvemaid üliõpilasi elatamisvõimaluste puudumisel peavad ülikoolitööst eemale jääma. Kui aga õppelaenu oleks võimalik saada, siis saaksime ka neist üliõpilastest lisaks juba olevatele — ka haridusetagi kodanikkudele — rea väärtuslike inimesi. Senine kord võimaldab õppimist peaaesjalikult jõukamatele, kellest võrdlemisi paljud veedavad aega ebaproduktiivselt, tihti peale joomingutega j.n.e., mispärast ma neid ei saa pidada riigile ja ühiskonnale küllalt väärtuslikeks ja kasulikeks kodanikkudeks.

Vaheaeg kl. 19.12 min. — kl. 19.40 min.

V. K a a v e r (tp): Tartu ülikooli üliõpilaste õppelaenu seadus, mis haridusekomisjoni poolt esitati Riigikogule tagasilükkamiseks, iseloomustab väga hästi seda rühma, kelle poolt see seaduseelnõu esitatud ja välja töötatud. Nii nagu see rühm koosneb igasugusest ollusest, mis mäda on, nagu ta koondab igasugust oportunismi, paindlust ja kodanlikku elementi, nii on see seaduseelnõu.

J u h a t a j a: Ma palun rühma kohta niisugust ütelust mitte tarvitada.

V. K a a v e r (tp): See seaduseelnõu on amorfne ja ebamäärane, seda võivad toetada kõik parempoolsed erakonnad alates põllumeestest lõpetades „sotsialistidega“.

Ideoloogiliselt on see seaduseelnõu samm edasi sellel teel, mida sotsid seni käinud. Eelmisel koosolekul sotsialistliku partei Riigikogu rühma liige härra Mihkelson väljendas väga selgesti seda, seletades, et ainult need üliõpilased, kes ülikooli lõpetanud, on ausad inimesed, ja kes seda ei ole teinud, ei kõlba kuskile... (O. G u s t a v s o n, stp: Seda võib ainult üks ebaaus inimene öelda.)

J u h a t a j a: Rkl. Gustavson, ma leian, et Teie ütelus ei ole kohane. (L. J o h a n s o n, stp V. Kaaver'ile, tp: No seda ei või ükski korralik inimene öelda.)

V. K a a v e r (tp): Siin on välja mindud puhtkodanlikust seisukohast. Härra Mihkelson öiendas küll seda, kuid see oli asjata, sest seda kuulsid mitte ainult mina, vaid ka teised.

Siis püüti puudutada ka kultuuriküsimust härra Johanson'i poolt. See kultuuriküsimus aga, mida härra Johanson puudutas, ei lähe

lahku rahvusliku taaraisu ja teiste mitmesuguste sektide kultuuriküsimusest. Ei taha rääkida niipalju selle seaduseelnõu sisulisest küljest, kui neist puudustest, mis seaduseelnõus esinevad. Seaduseelnõu ei võimalda neile üliõpilastele, kes kuuluvad proletaarlikku kihti, toetuse saamist. Kõigepealt see seadus on amorfne, sel ei ole kindlat kondikava, võimaldab toetuse saamist igauhele, kes esitab toetuse saamiseks palve. Hoopis vastupidisel seisukohal asus omalajal, s. o. 1923. a. Riigikogule ühise väerinna poolt esitatud seaduseelnõu, mille pealkirjaks oli: „Eesti vabariigi proletaarlikkude üliõpilaste riikliku toetuse seaduse eelnõu.“ Selles seaduses on väga selgesti esile tõstetud klassiline joon ja selle seaduse järgi oleks võimalik olnud saada proletaarlikkudel üliõpilastel õiglast toetust, kuid see seaduseelnõu, mis esitatud sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma poolt, ei võimalda oma ebamäärasuse tõttu öelda, et just proletaarlikud üliõpilased saavad toetust ja seda veel seepärast, et selle toetuse määramine on sääraselt korraldatud, et tõelikult sarnase mooduse läbiviimist takistab.

Käesoleva seaduseelnõu § 3. järgi määrab õppelaenu mingisugune komisjon, kuhu kuuluvad Hariduseministeeriumist üks esindaja, Tartu ülikooli nõukogust kolm ja üliõpilaskonnast kolm esindajat. Seni on olnud ja on proletaarlikkude üliõpilaste seisukord eriti halb, nende majanduslik seisukord on säärane, mis tihti peale sundinud nõrgemaid iseloomu minema teele, mis hea ei ole. On olnud juhtumisi, et proletaarlikust kihist tulnud üliõpilased on olnud sunnitud edasiõppimise saavutamiseks ja enese äraelatamiseks prostitutsioonile anduma. Väga sagedased on nähtused, et proletaarlikud üliõpilased ülikoolist lahkuvad, sellepärast et neil ei ole võimalik edasi õppida ja just ainelistel põhjustel. Kui aga komisjon, kes selles seaduseelnõu ette nähtud, hakkab määrama õppelaenu ja andma toetust, tõesti kokku puutub inimestega, kellel pahempoolne ilmavaade, siis võib kindel olla, et säärased üliõpilased mingit toetust ei saa seepärast, et nende huvid kokku põrkavad kodanliku klassi huvidega. Tänapäeva praktika ülikoolis näitab, et andekad pahempoolsed üliõpilased on igasugustest stipendiumidest ja toetustest ilma jäetud. Ma ei hakka nimetama neid nimesid, teises Riigikogus toodi mitmed nimed ette, kui proletaarlikkude üliõpilaste riikliku toetuse saamine arutusel oli, kuid fakt on see, et ka tänapäev need nähtused väga harilikud on.

Seaduseelnõu, mis varem ühise väerinna poolt esitati, loob proletaarlikkude üliõpilaste riikliku toetamise küsimusele reaalse pinna. „Ainelise abi tarvilikkuse määrab ära 9-liikme-

line komisjon, mis moodustatakse kolmest ülikooli nõukogu, kolmest üliõpilaskonna ja kolmest Eestimaa töölisühisuste üldliidu esindajast. Komisjoni volitused kestavad üks aasta,“ nõnda loeme selle seaduseelnõu § 3.

Praeguses seaduseelnõus ei leita midagi selle sarnast. See utopism, ebamäärasus, mis sellele seaduseelnõule omane, võimaldab kõige laiemal ulatusel samasugust haridusepolitikat ülikoolis, nagu seda seni aetud. Ka võimaldab igasugust pahempoolsete üliõpilaste huvide ignoreerimist, stipendiumist ilmajätmist, ja proletaarlikkudel üliõpilastel ei ole siin midagi võita. Mispärast aga on praegu sotsialistlik rühm esitanud selle seaduseelnõu? Mispärast on praegu tulnud välja demonstratsiooniga ja Riigikogus niipalju laineid lüüakse selle üliõpilaste toetuse seadusega, kui 1923. a. selle seaduseelnõu vastu, mille omalajal ühiseväerind esitas, sotsialistlik rühm täies koosseisus hääletas? Teise Riigikogu teise istungjärgu protokollist näeme, et sotsialistlik Riigikogu rühm oma esindaja härra Rei kaudu deklareeris: „Käesolev seaduseelnõu puudutab iseenesest väga tõsist küsimust, ja võib ainult sügavat kahetsust avaldada, et selle eelnõu autorid on leidnud kohaseks käesoleva seaduseelnõu tsirkulenumbriks teha.“ (E. Joonase, stp vahelhüüded.) „Niivõrt kirjaoskamata kokkuseatud seaduseelnõu poolt keegi ei hääleta, kes tahab tõsist seaduseandmist Riigikogus näha. Ei saa meie seepärast poolt hääletada. Seepärast meie rühm hääletab selle ettepaneku vastu.“ (V a h e l h ü ü d e d.) Lihtne ja selge oli 1923. a. esitatud seaduseelnõu. Kirjaoskamatumust, eriti politilist kirjaoskamatumust võib ette heita praegusele sotsialistlikule rühmale käesoleva seaduseelnõu kokkuseadmisel, mitte aga ümberpöördult. Sellepärast ei ole sugugi kohane ka ironiseerida teiste „kirjaoskamatus“ üle. Seaduseelnõu tagasilükkamise põhjenduseks pidi olema mingi kõrvalasi, see on selge. Nüüd aga samad mehed demonstratsiooni mõttes ja demagoogia huvides tulevad ja esitavad omameelelise Tartu ülikooli üliõpilaste õppelaenu seaduse, mis käib üliõpilaste laenu kohta! See seadus on sugulane kõigile sotsialistliku rühma poolt väljatöötatud seadustele, näiteks töölisanemate seadusele, mis annab hoobi tööliste ja töölisanematele, samuti ka tööaja pikendamise seadus tööstusettevõtetes. See kõik iseloomustab nende praegust praktikat. Proletaarlikkude üliõpilaste seisukord praegu on väga raske. Siin on tarvis abi, ja seda abi peab ka nii antama, et sellel tegelikke tagajärgi oleks. Ei või lubada, kui proletaarlikkudele üliõpilastele antakse toetust, et seda hakatakse tagasi nõudma. 1923. aasta seaduseelnõus öeldakse, et see toetus, mis antakse Hariduse-

ministeeriumi poolt proletaarlikkudele üliõpilastele, on tagasimaksmata, praeguses seaduseelnõus seda ei ole. Peale selle toetus, mis tolkorral ette nähti, oli suurem ja võimaldas edukat tööd ülikoolis, ühtlasi ka äraelamist. Sotsialistide poolt esitatud seaduseelnõu on tarvis lasta läbi puhastusetule, et selles väljendataks tarvilikud kohad, mis puudutavad proletaarlikkude üliõpilaste huve, et see vastaks oma klassilise joone, sisu ja korralduse poolest proletaarlikkude üliõpilaste huvidele. Kui see seaduseelnõu jääb kodanliku sotsialismi alusel seisvaks seaduseelnõukeseks, mis poliitilise kirjaoskamatusse pärast igähele silma torkab, (J. V o i m a n, stp: Õppige enne kirja tundma, härra Kaaver, siis rääkige.) ei saa proletaarlikud üliõpilased sellest mingit kasu. Proletaarlikkudele üliõpilastele on tarvis abi, on tarvis toetust. Kuid see võib teostuda ainult niisugustel alustel ja neil põhimõtetel, nagu see väljendatud 1923. a. esitatud seaduseelnõus, mis aga tagasi lükati sotsiaaldemokraatliku tööliste partei poolt.

L. J o h a n s o n (stp): Austatud Riigikogu liikmed! Selle seaduseelnõu vastu vaidles kõigepealt rkl. Tõnisson ja tõi ette üldise lause, et olevat algusest peale seaduseelnõu kokkuseadmise juures ekslikkudest lähtekohtadest välja mindud. Enne kui seaduseelnõu koostati, enne kaaluti küsimust küllaldaselt ja kaaluti asjaomastes ringkondades, s. t. üliõpilaste esindustes, nende arvamine võeti arvesse ja kaaluti ka ülikooli õppejõudude juures. Samuti on ka neid arvamisi seaduseelnõu juures arvestatud. Täheleb, nii ühed kui teised lähtekohad peaksid härra Tõnisson'i hinnangu järgi olema ekslikud. Oleks tahtnud nüüd ka, et kui rkl. Tõnisson niisugused väited ette toob, et ta seda lähemalt põhjendada saaks. Kahjuks jättis härra Tõnisson selle täiesti tegemata. Tema tõi ette kaks motiivi, aga mõlemad on nähtavasti rajatud kas sellele, et seaduseelnõu enne ei loetud, või on seaduseelnõu härra Tõnisson'ile valesti refereeritud, või on koguni mingisugune muu arusaamatus, või on siin eksitusega tegemist.

Härra Tõnisson vaidles kõigepealt sellele vastu, et abiandmise juures olevat peamotiiviks kehvus ja et ei arvestata sugugi mitte andekust. Kui teie seaduseelnõu, mis kõigile kätte jaotatud, loete, siis leiate järgmist: „Õppelaenu fondist võivad laenu saada Tartu ülikooli immatrikuleeritud üliõpilased, kes kuuluvad Eesti kodakondsusse ja kelle edasijõudmine õppetöös on tunnustatud rahuldavaks vastava teaduskonna poolt“. Teaduskonna otsust nõutakse üliõpilase edasijõudmise kohta, tähendab, tal peab andekust olema. Siin eel-

nõus on just välja tõstetud: „esimeses järjekorras antakse laenu kehvemale andekaile üliõpilastele.“ Härra Tõnisson võttis ainult sõna „kehvemale“, aga sõna „andekaile“ jättis välja. Härra Tõnisson tõi üheks põhjenduseks ette eelnõu vastuseismisel, et selle põhjal antavat laenu ka neile, kes tahavad ülikooli astuda, neile, kes esimest semestrit ülikoolis. Siin on aga öeldud: „esimeses järjekorras antakse laenu kehvemale andekaile üliõpilastele, kes on ülikoolis edukalt õppinud vähemalt kaks semestrit.“

Kust võib rkl. Tõnisson neid järeldusi teha, millega ta katsus seda seadust tembeldada ekslikuks ja liialduseks? Et siin kehvemad üliõpilased esile tõstetud, on täiesti loomulik. Härra Tõnisson tõi küll ühe väitena ette selle, et on isegi taluperemeeste poegi, kellel küllaldaselt raha ei ole õppimiseks, ja et nende kehvust ei saa vastavalt hinnata. Kui üliõpilasele antakse stipendium või kui selle õppelaenu seaduse järgi, mille teostamiseks vastavad määrused välja antakse, hinnatakse kehvust, see ei tähenda, et nõutakse vallatunnistust kehvuse kohta, vaid siin hinnatakse sootu teisel alusel.

Härra Tõnisson oma põhjendustes tõi ette, et talupidajate pojad ja teised vajavad laenu, ja et raske leida tööd. Et see nii, sellele vastu keegi ei vaidle. Aga ka seda tuleb öelda, et meil ei tee tööd ainult need üliõpilased, kellel tarvidus töö järele, vaid töötavad ka teised selleks, et omandada oma kutses tarvilikke kogemusi. Need on ka põhjused, mis pärast üliõpilastest üks osa tööle läheb õppeajal. Peale selle töötab osa üliõpilasi, kes iseenesest tööd ei vaja, kuid töötab selleks, et lisatulusid saada. Kui meie üliõpilaste laenuseaduse vastu võtame, siis peame ikkagi laenu katsuma juhtida sinna, kus see tingimata tarvilik, nimelt kehvemaile üliõpilastele ja peamiselt neile, kel võimet edasijõudmiseks. See kõik on käesoleva seadusega määratud. Nii et see väide, mis härra Tõnisson selle seaduse vastu tõi, on põhjendatud vast arusaamatusega.

Edasi toob härra Tõnisson veel ette, et laenu valitsemine ei ole õieti korraldatud, et siin oleks nagu enamus üliõpilaskonna käes ja nagu tuleks siin midagi säärast välja, kui kultuurkapitaliga. Mis seal kultuurkapitalis on, see jäeti ütle mata. Seal ei ole seni midagi erilist ette tulnud, vaid üks või teine kirjanik või kunstnik on paar arvustavat sõna öelnud, — ma arvan, sellepärast ei saa kultuurkapitali korraldusele midagi süüks panna. Käesolevas seaduseelnõus on ette nähtud, et laenu valitsemise aparaat koosneb ühest Hariduseministeeriumi esindajast, kolmest Tartu ülikooli esindajast ja kolmest Tartu üliõpilaskonna esindajast. Täheleb, enamus on ette nähtud

ülkoolile. Kui Hariduseministeerium inimesi sinna nimetab, siis teeb ta seda kohapeal ülikooli rektori ja õppejõudude hulgast, määrates kas rektori või selle abi, keda ta ise tahab. Tähendab enamus, kellest kõneles härra Tõnison, on ülikooli õppejõududel olemas. Muidugi selle üle võib vaielda, kas üliõpilastele anda esindust või mitte, aga ma ei leia põhjust, mispärast seda esindust tarvis ei oleks. See on üks väide, mille härra Tõnison ette tõi.

Härra Tõnison ütleb veel, et selle laenuga liialdada ei tohi, et see summa, mis seaduseelnõus ette nähtud, on vastuvõtmatu, ja lisab juurde, et see võib olla 350.000 või enam krooni. Selle üle võib kõnelda. Kui vaadata, siis on siin 350 tuhat kuue aasta kohta ette nähtud, aga mispärast see liialdus on, kui Teie ise püstitate sama numbri? Nii ei saa arvustada. Kui nii arvustatakse ja niisuguste väidetega välja tullakse, siis peab püstitama küsimuse, kas võib sääraseid riigimehi usaldada? Liialdustest ei ole juttu. Ja kõik, mida soovitud näha, on olemas.

Lõpuks öeldakse, et see on kvaliteedilt ülikooli tõstmiseks, kui need, kes andelised, kuid aineliselt takistatud, saaksid õppida. Ilus käeliigutus.

Aga kus neid öökulle hakatakse kultiveerima, seda ei ole näidatud. Ühel kirjanikul on küll öökull sissejuhatuses ette nähtud, see on Till Eulenspiegel. Ta ütleb, et öökullid on need, kes vabameelsuse tähe all lähevad rahva vabaduse kallale, et seda ja rahva õigusi ära kägistada. See on öökulli töö.

Kui siin luuakse öökulli-tüüpide taimelava, siis tuleb seda näidata, aga seda ei ole kahjuks tehtud.

Ma saan aru, mis rkl. Tõnison'i tõi siia kõnetooli ja sundis ütlema, et põhimõttelikult ei ole selle vastu, aga tegelikult on see eelnõu vastuvõtmatu. Jah, et seda „tegelikult“ kuidagi põhjendada, selleks toodi neid väiteid ka ette. See on väga hästi arusaaday, mispärast see nii on, et ei saa ühelt poolt põhimõttelikult küsimust eitada ja teiseks ei taheta selle seaduse poolt häälendada. Sellejuures ei tarvitse pikemalt peatuda, see on täiesti selge. Ainult kodanikkudel võiks rohkem otsekohestust olla ja ei pruugiks alati end suitsukatte taha peita.

Ma saan ka härra Vilms'ist väga hästi aru ja ei kahtle seejuures, et härra Vilms'il, kes nende küsimustega tegemist teinud, see tähendab meie rahva tõu, andekuse, väljasurevuse j.n.e. küsimustega, tahtmine oleks selle seaduse poolt olla, seda aga ühel või teisel põhjusel ei saa. Siin on teised põhjused ja momendid, mis seda keelavad. Minu arvates on see koalitsioonist tingitud. Aga kas see õige on, et nõnda nimetatud koalitsioonikultusele eesõigus antak-

se ja niisugused küsimused ohvriks tuuakse, mis rahva haridust ja huve puudutavad. Mina arvan, et see on niisugune põhjus, millele peame vastu vaidlema. Härra Vilms kõneles siin kõigepealt naisüliõpilaste rohkusest, samuti ka rkl. Kaaver tõi ette tegelikust elust väga halvad ja kurvad näited. Rkl. Vilms ütleb, et meil on praegu ülikoolis palju naisi. Seaduses on ette nähtud, et toetatakse andekaid üliõpilasi. Kui naisüliõpilased on andekad ja kehvad, siis tuleb ka neile toetust anda. See probleem, mis naiste hariduseküsimust puudutab, on väga vana, ja vaevalt meie Eestis seda ümber hindama saame hakata. Praegusel ajal on naine tunginud ka tehnilistele aladele, sinna, kus ta varem ei olnud. Naine võib olla ka hea arst, eriti naistehaiguste arst. Ma arvan, seda on nad tõendanud. Naiste keskel on isegi leidureid. Ma selle vastu ei vaidle, et ülikooli on valgunud palju keskkooli lõpetajaid, kellel diplomimaania, kes tahavad õpetlase nime saada. Ka neid on. Aga ega meie ei või sellepärast üldistama hakata, vaid meie peame ka edaspidi seda tunnustama, et naistel on samasugune õigus kõigile tööaladele, kus nad jõuavad endid maksma panna oma füsioloogiliste ja vaimlikkude võimete abil, ja kus nad suudavad võistelda mehega, ja meil ei pruugi siin vahet tegema hakata. Naine on omale õigused võitnud ja neid õigusi ta vististi käest ei anna, sest lõppude-lõpuks on enamus nende käes, vähemalt meil Eestis.

Siis dr. Vilms kõneles siin diplomiuhkusest, et meil nõutavat diplomit siin ja seal asutustes. See on õige, ja see on kurb nähtus meie riigi elus viimasel ajal. Võtame mereasjanduse peavalitsuse, kus on kõrvaldatud terve rida asjatundlikke ja vilunud tööjõude, et diplomimeestele aset anda. See tendents on kõigil ministritel, et nad tahavad diplomimehi ametisse paigutada. (O. G u s t a v s o n, stp: Suur V pressib peale.) Nii et see on iseenesest halb nähtus. Kui vaatame, kustpoolt seda diplomiuhkust nõutud, siis näeme, et sealtpoolt, kes nüüd tunnevad, nagu oleks vesi ahjus. Meie ei kujuta seda nii tondina ette. See on arusaaday, et nüüd sagedasti hinnatakse neid diplome üle, ja mõnelpool, kus pealiskaudselt inimeste üle otsustatakse, pannakse diplomile rõhku. Muidugi ei tohi see süsteemiks saada, nagu viimasel ajal püütakse teha meie riigiasutustes. Meil tuleb inimeste üle otsustada nende võimiste järgi. Et kuidagi põhjendada seaduse tagasilükkamist, tõi rkl. Vilms esile isegi lastekodude ja idiootide küsimuse. Ma mõtlen, et seda küsimust võib käsitada igapidi, siin ei ole aga selleks aeg.

Siin on kõneldud ainult andekatest kehva-dest. Mina ei saa öelda, et idioote leidub kehva-dest keskel rohkem kui jõukate keskel, vaid

peab tunnustama, et väga paljude jõukate järeltulijad on idioodid või liiga vaimuvaesed.

Ei saa öelda, et lastekodudes on ainult alaväärtuslikke. Meie ei tea ju nende laste päritolu. Kõik see ei tähenda veel, nagu võiksid edaspidi selle laenu abil ülikoolis õppida vaimuvaesed ja ebaväärtuslik element.

Siin kõneldi andekuse normidest. Neid norme ei saa kuidagiviisi kindlaks määrata.

Seaduse § 10. on ette nähtud, et lähemad määrused õppelaenu fondi valitsemise, laenude andmise ja laenude kindlustamise kui ka fondi juhatuse ülesannete ja asjaajamise kohta annab Vabariigi Valitsus Hariduseministri ettepanekul. Nõnda, et kui tahtjaid ülikooli astuda on palju ja on vaja mingisugust järjekorda, siis ei ole siin erilisi takistusi.

Edasi toodi ette, et § 3. ei ole öeldud, kuidas juhatus otsustab selle küsimuse. Muidugi see ei ole öeldud ja seda ei tulegi seaduses öelda. Seepärast olgu mitmekesine juhatus ette nähtud, et ta teaks, kellele laenu anda ja kellele mitte. Seaduses on nimetatud, et juhatusse välitakse ka Tartu ülikooli esindajad.

Rkl. Päts ei kõnelenud otsekohe seaduse vastu, vaid kõneles üldse meie haritlaste probleemist. Ja see on väga vana probleem. Ma ei taha siin kaasa rääkima hakata, vaid pean tähendama, et see küsimus tõsteti meil Eestis juba omalajal noore juristi, see on mõnikümmend aastat tagasi, advokaat Punga poolt tema raamatus — „Meie noorsoo ideaalid“. Meil tehakse vanade poolt etteheiteid, nagu oleksid meie noored aatevaesed ja väheväärtuslikumad, kui vanad. Lugege see raamat, „Meie noorsoo ideaalid“ läbi ja sealt leiate, et ei idealiseeritud tolleageid just eriti. Kahjuks on need arvustajad sagedasti ise seda teed käinud, mis nad ei ole soovitanud. Nii et see küsimus on vana, ja praegu meie siin Ameerikat ei leia. Võibolla et meie teeme noortele etteheiteid siin vast seepärast, et vanadele on omane teatud egoism ja tahavad noortes näha sääraseid, nagu nad ise, seejuures arvesse võtmata, et noortel oma siseelu, oma hingeelu, ja et see aeg, kus noored elavad, teistsugune on, teistsuguste nõudmistega ja tingimustega. Ka vanade kohta võib öelda, et kui nad siin või seal tööalal esinevad, siis neil ka päris mitmesugused huvid võivad olla. Kui meil kõneldakse praegu haritlaste liig-küllusest ja kitsikusest ühel või teisel alal, nagu arstide ja advokaatide juures, siis on siin tegevuses õieti päris mitmed põhjused, nimelt kardetakse konkurentsi ja soovitakse seda vähendada, minnes isegi niikaugele, et soovitatakse piirata keskkooli lõpetamist igasuguste eksamite sisseseadmise ja ülikoolist kehvemate kõrvaldamisega. Need ei ole kaugeltki ideaalsed või

aatelised püüded, vaid päris maised kalkuleatsioonid.

Kõigesuurem põhjus käesoleva seaduseelnõu tagasilükkamiseks on see, et valitsus on selle suhtes eitavale seisukohale asunud, ja koalitsioon peab tahes või tahtmata valitsuse seisukoha arvestama. Selle seaduse vastu on tekkinud enam-vähem ühine väerind, millest ka minu eelkõneleja, rkl. Kaaver osa võtab. Tõsi, ta kõneles ühisest väerinnast ja sellest eelnõust. Kes see ühine väerind oli, sellele võivad kõik Riigikogu liikmed vastuse anda iseäranis siis, kui nad tähele panid, missuguse heameelega paremalt neid õhutusi ja viipeid vastu võeti, millega rkl. Kaaver esines. Rkl. Kaaver kõneles ka paindlikkusest ja madaollusest. Muidugi need on erilised oskussõnad ja omased teatud ringkonnale, kui meie aga seda paindlikkust otsima hakkame, siis leiame seda kõigepealt nende juures, kes oma käed ulatavad üle meie peade paremale poole, välja tulles teiste väidetega, neile, kes on proletaarlaste vastased ja vaenlased. Meie oleme seda näinud Eesti kestuse ajal, kes on kõige suuremad sõbrad ja kellega see n.n. ühine väerind on tehtud.

Mida tõi lõpuks rkl. Kaaver selle seaduseelnõu vastu ette? Kõigepealt seda, et nõutakse laenu tagasi. See oli lahkuminek. Aga mispärast ei võiks meie laenu tagasi nõuda neilt, kes seda saanud, kui nad hiljem jõukad, sest tegelik elu näitab, et isegi proletaarlike üliõpilaste keskel on pärast päris jõukaid inimesi. Vaadake seda ringkonda, kes omaaegse seaduseelnõu välja töötanud, osa on sulanud kodanlaste hulka, osa neist on saanud kannatajateks, märtriteks. Mispärast ei peaks meie neilt, — nagu Tartus omal ajal oli väga punane mees revolutsiooni päevil, nüüd on ta kuskil Rakvere pool suurpõllumeeste tuus, — laenu tagasi nõudma. Kes Tartus seda inimest kuulis, võib öelda, et ta oli tolalajal suur proletaarlaste eest võitleja. Muidugi lühikese aja ta ilutses. Niisuguseid leiame meie küllalt. Aga mispärast ei võiks need laenu tagasi anda? Neile kinkida niisuguseid summasid ei ole mingisugust põhjust. Kui inimene võib oma kohustusi täita, siis peab ta neid täitma.

Nii et selle seaduseelnõu vastu ei ole toodud mingisuguseid tõsiseid põhjusi. Siiski näib, et on himu lükata seda tagasi ja selleks et seda teostada, on loodud teatud ühine väerind, mingisuguste eeldustega või vastutasudega, — need kõik on kõrvalised asjad selle küsimuse otsustamise juures, kuid see näitab siiski, kuidas meil küsimusi otsustatakse. (A. A n d e r k o p p'i, töer vahelhüüe.) Mina ei rääkinud valitsusest, rääkisin parempoolsetest, rääkisin rõõmust, mida tunti rkl. Kaaver'i esinemise

üle, sest siin toodi teisigi seaduseelnõusid ette, toodi ette tööaja seadust, töölisvanemate seadust, ja ka seal tuleb parempoolsete ja rkl. Kaa-ver'i ühine väerind vististi samuti kui siingi nähtavale. Käsi peseb kätt, ega ta seda ilma-asjata siiski ei tee.

V. K a a v e r (tp, fakt. märk.): Rkl. Johanson tähendas, et mina, arvustades seaduseelnõu, ei osanud tuua muud midagi vastuväiteks kui seda, et selles seaduseelnõus on nähtud ette toetuse tagasimaksmine. Ütlesin, seaduseelnõus on toetuse korraldamine niisugune, et see võimaldab käia sama rada nagu seni käidud. Nagu teada võtavad sellest osa ülikooli poolt kolm esindajat, Hariduseministeeriumi poolt üks esindaja ja üliõpilaskonna poolt kolm esindajat. Klassiline ilme, mis olnud ülikoolil tänapäevani, jääb temale ka edaspidi, ja loota, et pahempoolsed üliõpilased saaksid toetust, on tõesti illusioon. Kui asi oleks nii korraldatud, nagu see ette nähtud proletaarlikkude üliõpilaste riikliku toetuse seaduseelnõus, kus toetuse määramisest osa võtab ka tööliste organisatsioon, siis seal on võimalik kontrollida, et proletaarlikud üliõpilased saaksid tõesti toetust. (A. Oina, stp vahelhüüe.) Kui meie sellelt seisukohalt välja läheksime, nagu härra Oinas, siis ei oleks meil üldse tegemist sotsialismi õpetusega.

J u h a t a j a: Palun jääda faktilise märkuse piiridesse.

V. K a a v e r (tp): Rkl. Johanson rääkis ühisväerinnast. Pean ütleva, ühisväerind sotsialistide ja põllumeeste vahel on olnud vabariigi algupäevist saadik ja seda ei ole seni lõhnutud. On loodud koalitsioone seinast seinani ja niiviisi valitsetud. Rääkida aga pahempoolse rühma liginemisest põllumeeste kogule või mõnele parempoolsele erakonnale, on häbemata demagoogia ja käib nende kohta, kes seda ütlevad, nimelt härra Johanson'i ja tema partei kohta.

J u h a t a j a: Teie kõneaug on läbi. (L. J o h a n s o n, stp Eesti tööliste partei Riigikogu rühma liikmete poole: Teie olete põllumeeste kogude käomunad proletaarlaste keskel! Proletariaat peab teist välja hauduma oma vaenlasi!) Riigikogu liikmed, ma palun jääda viisakuse piiridesse.

A. M e k k a r t (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mulle näib, et ei ole üldse tarvis pärast põhjalikku kõnelemist, mis siin Riigikogus täna aset leidnud, enam sõna võtta. (H u l g a l i s e d v a h e l h ü ü d e d: Õige!) Ent ära kuulates, mida lugupeetud rkl. Vilms ette kandis, paistis mulle, nagu üliõpilaskond ise ei kaitse seaduseelnõu, mis sotsialistliku rühma poolt esitatud. Seepärast lubage mulle tsiteerida, mida võibolla Riigikogu liikmed juba

teavad, kohti kirjast, mis esitatud ja seega mis räägib meie üliõpilaskond ise. Meie lugupeetud Riigikogu liikmed paremast tiivast arvavad, et nemad peavad eestkostmise all olema: kui mina olen vanaks saanud, kui mul hallid juuksed peas, siis olen mees. Sellest kirjast meie leiame järgmist: „Üliõpilaskonna Edustuse algpäevist peale, ligi 10 a. kestel, on õppelaen olnud Üliõpilaskonna Edustuse ja kogu Üliõpilaskonna põnevamaks küsimuseks. Olles teadlik suuri kulusid nõudvast riigi ülesehitavast tööst, on Üliõpilaskond kuni viimase ajani õpilaenu fondi teostamises jäänud äraootavale seisukohale.“

Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma ei taha teie tähelepanu hakata koormama terve selle kirja ettelugemisega, see on kõigile rühmadele arvatavasti laiali saadetud, aga ma juhin siiski selle lõpposalale tähelepanu. Üliõpilaskond arvestab ka seda, et teie kardate, et ta ei oska seda laenu tarvitada ning loodab siiski, et seda hästi tarvitatakse, ning ütleb oma kirjas: „Küllap meie suudame oma 4000 üliõpilase hulgast leida need mõnikümmend, kes tõesti õigustatud on õpilaenu saama. Peab alla kriipsutama, et küsimus on tähtis ja laiaulatuslik, sest see on meie haritlaskonna küsimus.“

Ühtlasi on edasi toodud põhjendused, mis pärast see õpilaen tarvilik: „1) Laenu tarvitamine on suurel osal üliõpilastest möödapääsematu, 2) pankadest saadava laenu % on liiga kõrged ja sellepärast viib panga laen meie noored haritlased paratamata majandusliku katastroofini.“ Lugupeetud Riigikogu liikmed! Kui ma esimesena sõna võtsin selle seaduseelnõu juures, siis võibolla võidi ette heita, et siin teevad ainult sotsialistid sõnu, nüüd on siin aga veel teised sõna võtnud ja näidanud, et need on suured protsendid, mis üliõpilastelt nõutakse, kui nad tahavad oma õpinguid jätkata. Sama räägib praegu üliõpilaskond oma kirjas. Edasi öeldakse: „3) üliõpilaste õpilaen on põhjendatud ja õigustatud: a) meie haritlaste tööedukuse ning jõulise intelligenti eeldusena, b) meie rahva tuleviku võime ja kaalu seisukohalt ja c) vähemalt samaväärselt mitmesuguste teiste aladega, mis leiavad riigi poolt toetust või soodustatud laenu; 4) laenu andmine ei kasvata haritlaste üleproduktsooni, küll aga hoiab ära ka poolharitlaste üleproduktsooni, kes on sunnitud enneaegu ülikoolist lahkuma ja poolikute teadmistega ellu minema.

5) Õppelaen ei tekita laenajate arvu kasvamist, vaid otstarbekohase laenuandmise juures võimaldab ülikooli lõpetamine ja oma tööjõu rakendamine ülesehitavale tööle neid, kes vastasel korral oleksid pidanud kas ülikoolist lahkuma või suuri raskusi pealepaneva pangalaenu varal õppima.

Tartu üliõpilaskonnal on kindel veendumus, et Teie kõiki asjaolusid läbi kaaludes jõuate tulemuseni, mis kriipsutab alla õppelaenu hädatarvilikkuse mitte ainult üliõpilaskonna vaid terve riigi seisukohalt.“

Lugupeetud Riigikogu liikmed! Nii ütleb üliõpilaskond, aga mina ütlen teile, et see on ainult üks tee, mis aitab kergemini ülikooli lõpetada. See on muidugi teie asi, kuidas teie täna otsustate, kas sulete selle ühe tee või jätate vabaks. Muidugi on teil võimalus, nagu üks minu eelkõnelejaist rääkis, seaduseelnõu kärpida, aga kas teie selle võimaluse endale jätate, on teine küsimus.

Aruandja A. K o r n e l l (lõpusõna): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Selle seaduseelnõu juures on tekkinud pikemad vaidlused, on räägitud poolt ja vastu, nii et mul ei tarvitseks siin enam pikemalt peatuda. Tahaksin siiski mõnda üksikut mõtteavaldust puudutada.

Punase joonena käis läbi vastuvaidlejate väidetest üks põhimõte, et ärge pange vaesemate üliõpilaste eest valgust vaka alla. Püüti näidata, et selle seaduseelnõu tagasilükkamine sulgeks ülikooli ukSED vaesemaile ja andekamaile õpilasile. Tegelikult ei ole see nõnda. Ka praegu on võimaldatud õppimine kehvemaile ja andekamaile õpilasile. Riiklikult on võimaldatud stipendiume ning püütakse sinna poole, et nende stipendiumide arvu suurendada. Nagu härra Mekkart'i kõnest välja paistis, et Inglismaal on asutud seisukohale, et kutseharidust antakse niipalju kui tarvis, ja üldharidust niipalju kui suudetakse, siis oleme sinna välja jõudnud, et kutseharidust ei ole meil levitatud sel määral, nagu see tarvilik, kuid üldharidusele ei saa valitsus kulutada nii suuri summasid, nagu seaduses ette nähakse. Tahaksin tähendada, et härra Johanson ja teised katsusid sihilikult või arusaamatuse tõttu näidata, et kulud selle seaduse põhjal tõusevad ainult 50 tuhandele kroonile, ja ka ajakirjandus on käsitanud seda summat oma artiklites. Pean tähendama, et riigi väljaminek ei ole selles suhtes mitte 50 tuhat, vaid 350 tuhat krooni. See ei ole väike summa. (L. Johanson, stp: Millest mina rääkisin?)

Siis pean tähendama, et härra Johanson'i kõnes väljendus mõte, et ülikooli õppejõud on seda seadust arutanud ja sisuliselt kaalunud ning jaatavale seisukohale asunud. Kui arvesse võtame, et ülikooli valitsuse liikmed kuuluvad ülikooli õppejõudude hulka, siis on nende seisukoht hoopis vastupidine. See seisukoht on järgmine: „1) edaspidine toetuse andmine

riigi summadest ka edaspidi peaks toimuma peamiselt õppestipendiumide kujul Ü. S. § 83 alusel; 2) Riigi rahaliste võimaluste kohaselt tuleks üliõpilaste stipendiumi-krediite suurendada, tõsta stipendiumide üldarv ning stipendiumide määrad; 3) õppelaenu fond tuleks ellu kutsuda mitte asutisena oma ette juriidilise isiku õigustega, vaid üliõpilaskonna esinduse eriorganina Ü. S. §§ 84—90 alusel, misjuures see fond võiks võimalust mööda saada toetust ka riigi summadest.“

See kiri väljendab hoopis teistsugust seisukohta kui seda, mille ette tõi rkl. Johanson.

Võttes faktiliseks märkuseks sõna tähendas rkl. Mihkelson, et tema poolt ettetoodud kõne on teistsugusena ajakirjandusse sattunud, kui tema kõnelenud. Siis lubatagu mul siin täpselt ette kanda parandatud stenogramm härra Mihkelson'i kõnest, mis käib järgmiselt: „Kui sellest puhtinimlikust ja ka puhtriiklikust vaatekohast välja minna, kui meie tahame tulevikus kasvatada väärtuslikke kodanikke, kui tahame kasvatada inimesi, kellele ei saa näpuga näidata, et ta midagi halba on teinud, siis peame hoolitsema selle eest, et need 50 tuhat krooni, mida seaduseelnõu ette näeb, õppefondina antaks neile kehvematele üliõpilastele, kellel seda vaja, et saaksid neile kergemaks tehtud need raske olud, millistes nad praegu elavad, ja et selle varal saaks meie riik omale tulevikus kasulikke kodanikke.“

Lõpuks ei saa ühineda ettepanekuga, seaduseelnõu anda tagasi haridusekomisjoni ümbertöötamiseks. On asutud seisukohale, et ei saa pidada komisjonides seaduste põhjalikku ümbertöötamist otstarbekohaseks. Jään oma varem tehtud ettepaneku juurde — käesolev seaduseelnõu tagasi lükata.

J u h a t a j a: Avaldan ettepanekud. Rkl. Martinson'ilt on ettepanek, Tartu ülikooli üliõpilaste õppelaenu seadus uuesti läbivaatamiseks anda haridusekomisjoni.

Haridusekomisjoni aruandjalt on ettepanek, seaduseelnõu tagasi lükata.

Kõigepealt tuleb hääletamisele rkl. Martinson'i ettepanek. Siis tuleb hääletamisele seaduseelnõu esimesel lugemisel. Kuna haridusekomisjoni ettepanek negatiivne, siis ei tule see eraldi hääletamisele. (Hääletatakse.) Rkl. Martinson'i ettepanek on tagasi lükatud. (Hääletatakse.) Seaduseelnõu on tagasi lükatud.

Päevakord on läbi. Lõpetan Riigikogu koosoleku.

kell 20.37 min.

Kinnitan.

Koosoleku juhataja (allkiri).

Koosolek lõpeb

Õige.

Koosoleku sekretär (allkiri).

